

ifjú kezét és igazított egy vonáson. Minthogy én már akkor nemcsak rajzoltam, hanem festettem is, sajnáltam az iskolában tölteni az időt s mindössze 4—5-szörnél többet nem foglaltam ott helyet.» Chabada János, a jelenlegi polgármester egynehány év előtt elhunyt atyja, ki Ratkóról (Kis-Hont) került ide, beszélt, hogy mikor Simai megtudta, hogy tud magyarul, minden órán folyvást beszélgetett vele s igen örvendett.

Dr. VERSÉNYI GYÖRGY.

KISFALUDY ÉS PETRARCA.

(Folytatás és vége.)

A VII. ének jeligeje:

Non fur giammai, veduti si begli occhi
O nella nostra etade, o ne' primi anni;
Che mi struggon cosi come 'l Sol neve.

A II. sestina (P. I.) IV. szakaszának három első sora.
V. ö. ezekkel az ének utolsó versszakának e sorait:

A miolta kivált az ég
Az örök éj méhéből,
Illy egy pár szem nem jöve még
A teremtő kezéből.

A második versszakban azt mondja költőnk, hogy ama szempár azt cselekszi a szívvel, a mit a nap, mely felolvaszt havat, jeget. Különben is a nap és ama szemek hasonló hatását festi az egész ének.

A 66. dal jeligeje:

Questi dolci nemici, ch' i' tant' amo.

Az 56. sonetto (P. I.) 11-ik sora.

V. ö. ezzel a dal e sorait:

Ez az a kedves ellenség,
Kit annyira szeretek.

A 67. dal jeligéje:

Tra quantunque leggiadre donne e belle
Giunga costei, ch'al mondo non ha pare,
Col suo bel viso suol dell' altra fare,
Qual che fa il di delle minori stelle.

A 163. sonetto (P. I.) első négy sora.

Épen így mondja költőnk is, hogy imádottja akármennyi jeleseknek seregében mulatoz, mindenkire homályt hoz, s úgy eltünteti a többit, mint a nap az éj csillagait.

A 74. dal jeligéje:

Sol Amor e Madonna e Morte chiamo

A 158. sonetto (P. I.) 11. sora.

V. ö. ezzel a dal e sorait:

A lélek feloldójának . . . ,
S bajától megváltójának
Itt unszolom oltalmát ;

A 75. dal jeligéje:

Rapido fiume, che d'alpestra vena
Rodendo intorno onde 'l tuo nome prendi,
Notte e di meco desioso scendi,
Ov' Amor me, te sol natura mena.

A 154. sonetto (P. I.) első négy sora.

Kisfaludy is egy folyót szólít meg, mely szintén a «Havasnak oldalában» keletkezik s a «tengerben végződik». Csak ez a hasonlóság a dal s a sonetto közt.

A 79. dal jeligéje:

Occhi leggiadri, dove Amor fa nido.

VI. canzone (P. I.) I. szakaszának 7. sora.

.. ö. ezzel a dal két első sorát:

Üdvességgel áldott két szem,
Kikben Amor fészke van!

Az 5—8. sorokban a költő azt mondja, hogy nincs szó, mely «kiadhatná csudatévő tüzetek», nincs nyelv, mely elmondhatná, hogy mi lakik azokban.

Petrarcánál:

E l'ingegno paventa all' alta impresa . . .
A voi rivolgo il mio debile stile . . .

A IX. ének jeligéje:

In questo stato son, Donna, per vui.

V. ö. ezzel az ének utolsó sorait:

S ezt csak Neked köszönhetem,
Kinos Mennye lelkemnek.

Általában alig van a sonettonak fordulata, melynek mását fel ne találnók az énekben.

Volo sopra 'l cielo, e giaccio in terra.

Kisfaludynál:

Majd porba leheveredem, —
Majd egekig emelkedem, —

Veggio senz' occhi; e non ho lingua, e grido;

Kisfaludynál:

Nincsen szemem, és látok; —
Nincsen nyelvem, s kiáltok.

(R. 80, 81. l.)

A 84. dal jeligéje:

Che nè ingegno, nè lingua al vero aggiunge.

A 166. sonetto (P. I.) utolsó sora.

V. ö. ezzel a dal e sorait:

Mert az Ész őt fel nem éri,
Hogy helyére tehesse.

A 89. dal jeligéje:

E vidi lagrimar que' duo bei lumi —
Ed udii sospirando dir parole.

A 105. sonetto (P. I.) 5. s 7. sorai.

V. ö. ezekkel a dal e sorait:

Láttam őtet siránkozni,
És hallottam sohajtozni. —

V. ö. még a 106. sonetto e fordulatait:

Calda neve il volto, gli occhi eran
due stelle, fiamma i sospir, le lagrime cristallo —

a 89. dal e soraival:

Meleg hó volt ábrázattya,
Szeme az Est csillagzattya,
Láng volt az ő sohajtása,
Gyöngyök voltak könnyei.

(R. 83. l. Imre 296. l.)

A 90. dal jeligéje:

Ed era 'l cielo all' armonia si 'ntento,
Che non si vedea in ramo mover foglia;
Tanta dolcezza avea pien l'ære e 'l vento.

A 105. sonetto (P. I.) három utolsó sorai.

V. ö. ezekkel a dal e sorait:

A természet figyelmes volt,
A fatető hallgatott;
Meggzűnt minden fúvalom, —

A 93. dal jeligéje:

Che sol sè stessa, e null' altra somiglia.

A 109. sonetto (P. I.) negyedik sora. V. ö. ezzel a dal utolsó sorát: Csak magához hasonló.

A 95. dal jeligéje:

Nè mai in si dolci o 'n si soavi tempre
Risonar seppi gli amorosi guai,
Ch' l' cor s' umiliasse aspro e feroce.

Az I. canzone (P. I.) IV. szakaszának 4., 5. s 6. sorai.

V. ö. ezzel a dal utolsó sorait:

Dicsőítlek, énekellek,
Áldlak, s még sem érdekellek?
Egek! melly jól keresem;
S még sem sajnálsz, óh még sem!

A XI. ének jeligéje:

Forse in quella parte
Or di tua lontananza si sospira;
Ed in questo pensier l'alma respira.

A XIII. canzone (P. I.) V. szakaszának befejezése.

V. ö. ezzel az ének 7-ik s 8-ik versszakából a következő sorokat:

Talán azért sohajt szive,
A ki néki olly hive,
Mint Petrárka volt Laurának,
Tengerében kinnyának? —
Ezen boldog gondolatban,
Nyugodgyál meg, óh én lelkem,

Kisfaludy ez énekben felidézi a távoli tájak s az ott tartózkodó kedves képét, mint Petrarca a canzone V. szakaszában.

A 103. dal jeligéje:

Or, che 'l ciel e la terra, e 'l vento tace,
E le fere, e gli augelli il sonno affrena,
Notte 'l carro stellato in giro mena,
E nel suo letto il mar senz' onda giace;

A 113. sonetto (P. I.) négy első sora.

V. ö. ezekkel a dal első sorait:

Vizen, földön, és az Égben
Minden hang elenyészett,
Néma csendes békességben
Szendereg a természet;

A dal így folytatja:

Csak én szegény! nem alhatom: —
A bú tépi keblemet.

A sonetto így: Vegghio, penso, ardo, piango;

A 104. dal jeligéje:

Nel dolce tempo della prima etade,
Che nascer vide ed ancor quasi in erba
La fera voglia che per mio mal crebbe;

Az I. canzone (P. I.) három első sora. — Kisfaludy is hivatkozik szabadságának idejére, midőn a szerelmet még nem ismerte.

A 105. dal jeligéje:

L' alto signor, dinanzi a cui non vale
Nasconder nè fuggir nè far difesa.

A 183. sonetto (P. I.) első két sora. V. ö. ezekkel a dal e sorait:

Rettenetes fejedelem,
A ki ellen nincs védelem.

A 107. dal jeligeje:

Leggiadria singulare e pellegrina.

A 159. sonetto (P. I.) 5. sora. E sonetto Laura bájainak dícsérete, mint a dal Lizáé, de fordulataik közt nincs hasonlóság.

A 110. dal jeligeje:

I' nol posso ridir, che nol comprendo;
Da ta' due luci è l'intelletto offeso,
E di tanta dolcezza oppresso, e stanco.

A 146. sonetto (P. I.) utolsó sorai. Kisfaludy is a «lelkes tekintetről» szól, mely «kikergette nyugalmának öléből» s melyet leírni nem bir.

A XII. Ének jeligeje:

Così mi vivo e così avvolge, e spiega
Lo stame della vita che m'è data,
Questa sola fra noi del ciel Sirena.

A 115. sonetto (P. I.) utolsó sorai. Ez ének inkább más sonettokra emlékeztet, például a 90-ikre, melyben több antithesis van összehalmozva.

A 112. dal jeligeje:

In questi pensier, lasso,
Notte, e di tien mi il signor nostro, Amore.

A 76. sonetto (P. I.) befejezése. V. ö. ezzel a dal e sorait:

Ezek azon gondolatok,
A mellyekkel én múltatok,
Ámor adgya ezeket,

Vessük még össze a dal e sorait:

Itt ült, ott járt, ott nevetett
Itten színe változott;
Itt rám kegyes szemet vetett,
Büszke s gőgös volt amott;
Ott játszott, itt gondolkodott,
Ott énekelt, s fohászzkodott,

a sonetto e fordulataival:

Qui tutta umile e qui la vidi altera ;
 Or vestirsi onestate or leggiadria ;
 Qui canto dolcemente e qui s'assise ;
 .. e qui sorrise ;

Qui cangiò il viso. (R. 72. l.)

A 113. dal jeligéje:

Che farei dunque gli occhi suoi guardando?

A 77. sonetto (P. I.) utolsó sora.

V. ö. ezzel a dal e sorait:

Óh! hát ha lángtekintetét
 Szinről színre láthatnám?

A 117. dal jeligéje:

Che fai alma? che pensi? avrem mai pace?
 Avrem mai tregna? od avrem guerra eterna?

A 99. sonetto (P. I.) első két sora. V. ö. ezekkel a dal e sorait:

Hová merülsz, beteg elme?
 A sziv sorsát fontolod? —
 Valóban az! — Lessz-e hát már
 Valahára békesség?
 Mikor lesz már csendesség? —

E sonetto a költő párbeszéde saját lelkével. Kisfaludy a párbeszéd formáját elhagyván, elméjéhez intéz olynemű kérdéseket, minőket Petrarca a lélekhez.

A 118. dal jeligéje:

Vaghe faville, angeliche, beatrici.
 Della mia vita, ove 'l piacer s'accende
 Che dolcemente mi consuma, e strugge;

A VII. canzone III. szakaszának 7., 8. s 9. sorai. — V. ö. ezekkel a dal e sorait:

S a két szem, melly szép képében
 Két csillagként tündöklő,
 A szívnek mély fenekében
 Melly édesen öldöklő! —

A 119. dal jeligéje:

Lasso! così m'è scorso
Lo mio dolce soccorso.

A X. canzone (P. I.) harmadik szakaszának két utolsó sora.
Vessük össze ezekkel a dal végét:

De hajh! ezt is megtagadá,
Ez enyhet is elragadá
A kemény sors én-tőlem, —

Vessük össze még a canzone kezdetét:

Se 'l pensier che mi strugge,
Com'è pungente e saldo,
Cosi vestisse, d'un color conforme,

a dal kezdetével:

Ha nyelvem olly gazdag volna,
Hogy szóval kiejthetném,
A mit elmém meggondolna,
És elénekelhetném.

A XIII. ének jeligéje:

Stiamo, Amor, a veder la gloria nostra,
Cose sopra natura altere e nove:

A 140. sonetto (P. I.) első két sora. — Mint Imre is megjegyzi, a XIII. éneknek csupán kezdete egyezik a sonetto kezdetével (Állj meg Ámor! szemlélgessük — kellemeit).

A 123. dal jeligéje:

Ma qual suon poria mai salir tant' alto?

A XVI. sonetto (P. I.) 11. sora. Különben a dal inkább a 134-ik sonettora (P. I.) emlékeztet. Itt Petrarca azt mondja, hogy Scipionak és Laurának közös a sorsa, mivel mind a kettejüket középszerű költők dicsőítették, amazt *Ennius gyatlantlan énekével*, emezt Petrarca. Kisfaludy pedig azt mondja, hogy nincs oly nyelv, mely elérhetné «imádottja felségét», még a legnagyobb költők is *Enniusok* volnának, ha Múzsájok «őt írná». S így nem áll az, mit Rényi mond, hogy Kisfaludy «Enniust Petrarca ellenében többre becsüli, s mintegy a Virgil és Homer fölött álló példánynya nagyítja». (87. l.)

A 127. dal jeligióje:

Qui mi sto solo!

A 78. sonetto (P. I.) ötödik sorából való.

Tartalomra van hasonlóság a dal s a sonetto között. Petrarca is lelkének «lankadt alélását» festi, mely a magányban erőt vesz rajta s végül arra vagyis inkább azokra gondol, kik «önmagának visszaadhatnák».

A 130. dal jeligióje:

E la ragione è morta,
Che tenea 'l freno.

A VIII. canzone (P. I.) II. szakaszából való.

V. ö. ezzel a dal kezdetét:

Ámor fejem mint megcsalá!
Hol agyamnak veleje?

A 134. dal jeligióje:

Un più gentile
Stato del mio non è sotto la luna:
Si dolce è del mio amaro la radice.

A 174. sonetto (P. I.) befejezése. Kisfaludy is azt mondja, hogy szereti «szive kinnyát», mert «a kinom hiszen ő, Az imádott öldöklő».

A XV. ének jeligióje:

O soave contrada; o puro fiume,
Che bagna 'l suo bel viso, e gli occhi chiari,
E prendi qualità dal vivo lume;
Quanto v' invidia gli atti onesti e cari!

A III. sonetto (P. I.) 9—12. sorai. V. ö. az idézet utolsó sorát az ének e soraival:

Mint irigylem szerencséték
Hogy őt érinthetitek! —

Kisfaludy ép úgy mint Petrarca irigyli mind azon tárgyakat és helyeket, melyeket Laura valami módon érintett.

A 149. dal jeligióje:

Ricco, e povero in un punto.

A 149. sonetto (P. I.) 6. sorából. A dal első sorában megtaláljuk a «ricco»-t és «povero»-t, különben nincs hasonlóság a két költemény között.

A 152. dal jeligeje:

Per tutto questo, Amor non mi sprigiona.

A 69. sonetto (P. I.) 7. sora. V. ö. ezzel a dal e sorait:

Ámor rajtam nem tágított;
Ennek hordom lánczát még, —

A 153. dal jeligeje:

Non era l'andar suo cosa mortale
Ma d'angelica forma, e le parole
Sonavan altro, che pur voce umana.
Uno spirto celeste, un vivo Sole
Fu quel ch'i' vidi.

A 61-ik sonetto (P. I.) második feléből. Petrarca felidézi Laura képét abból az időből, mikor iránta szerelemre gyuladt. Kisfaludy is az első megpillantás emlékével foglalkozik, de más fordulatokban s más befejezést adva dalának.

A 160. dal jeligeje:

Quanta dolcezza unquanco
Fu in cor d'avventurosi amanti, accolta
Tutta in un loco, a quel ch' i' sento è nulla.

A VII. canzone (P. I.) 4. szakaszának első három sora. E sorok tartalmát variálja az egész dal.

A 161. dal jeligeje:

Così lasso, talor vo cercand' io,
Donna, quant' è possibile, in altrui
La desiata vostra forma vera.

A XII. sonetto (P. I.) befejezése. Vessük össze ezzel a dal elejét:

Minden szépben szépségének
Nyomozom vonásait;
Minden képen az övének
Keresgélem bájait.

A 162. dal jeligeje:

Esser non può giammai così com' era.

A XVII. sonetto (P. I.) 8. sora. V. ö. ezzel a dal e sorait:

Úgy, a mint volt . . .
Soha nem is lehet már.

A 163. dal jeligióje:

Ingrata lingua, già perà non si hai
Renduto onor, —

A 34. sonetto (P. I.) 3-ik s 4-ik sorából. Vessük össze ezekkel a dal e sorait:

Oh! nyomorútt buta nyelv te,
. . . elmémnek becsületet,
Eleget nem adátok, —

Kisfaludy e dalban nyelvét korholja, hogy nem szerzett elméjének becsületet s szívének szeretetet, ép úgy, mint Petrarca a sonetto első felében.

A 169. dal jeligióje:

Se non fosse mie stelle, i' pur dovrei
Al fonte di pietà trovar mercedę.

A 151. sonetto (P. I.) 7. s 8. sorai. V. ö. ezekkel a dal e sorait:

Sajnálod te szerelmemet,
Szeretnél te, ha lehetne,
Csak sorsomat vádoló.

A 171. dal jeligióje:

Lasso, che son? che fui?
La vita il fin, e 'l di loda la sera.

Az I. canzone II. szakaszának 10. s 11. sorai. V. ö. ezekkel a dal e sorait:

Ki voltam én, hajh! ez előtt? —
S ki vagyok most? Egészen más,
Csak midőn már végét érzük,
Akkor, s előbb ne dicsérjük
Örömünket, kedvünket,
Szerencsénket, éltünket.

A 179. dal jeligióje:

Allor che fulminato, e morto giacque
Il mio sperar, che troppo alto montava.

Az I. canzone (P. I.) III. szakaszának 12. s 13. sorai. V. ö. ezekkel a dal e sorait:

S fellengő szép reményimet
Tekintete leverte.

A XIX. ének jeligéje;

Da questi Magi trasformato fui.

A 159. sonetto (P. I.) utolsó sora. V. ö. ezzel az ének utolsó versszakának e sorait:

Ezek azok — a bűbájok,
Kik engem meggyőzőenek.

V. ö. még az ének első két sorát:

Kellemek, a millyeneket
Csak egyszer ad a bölcs ég;

A sonetto kezdetével:

Grazie ch' a pochi 'l ciel largo destina;

Továbbá v. ö. a hatodik versszak e sorait:

Tekintet, mely . . .
Az éjt megvilágítná,
S felderítné tűzével.

A sonetto e fordulataival:

E que' begli occhi,
Possenti a rischiarar abisso e notti.

Továbbá a 15. versszak e sorait:

S a testektől a lelkeket
Bájjoddal elválasztod.

A sonetto e szavaival:

E torre l'alme a' corpi;

Végre v. ö. a 19. versszak e fordulatát

Ének
Melly leszáll a szív mélyére,

a sonetto e szavaival:

E 'l cantar che nell' anima si sente.

Az 182. dal jeligéje:

O sacro, avventuroso, e dolce loco!

A 185. sonetto utolsó sora. Így nevezi Petrarca a dombot, melyet Laura fölkeresni szokott. Kisfaludy is «a tündér lakóhelyével» foglalkozik.

A 189. dal jeligéje:

Non spero del mio affanno aver mai posa
Infìn ch'ì mi disosso, e snervo, e spolpo.

A 143. sonetto (P. I.) 9. s 10. sorai. V. ö. ezekkel a dal végét:

De hiába fohászkodom,
Haszontalan rimánykodom:
A halál lesz oltalmam,
S csak a sirban nyugalmam.

A 190. dal jeligéje:

Nel cominciar credia
Trovar parlando al mio ardente desire
Qualche breve riposo, e qualche tregua.
Questa speranza ardire
Mi porse a ragionar quel ch' i' sentia.

A VIII. canzone (P. I.) II. szakaszának első öt sora. — V. ö. ezekkel a dal első sorait:

A vad szívet irgalomra,
S tán szerelemre birom,
És szert teszek nyugalomra,
Ha érzelmim leirom:
Nyomorultt! így gondolkoztam;
S irtam e bús verseket.

A 192. dal jeligéje:

Quel vago impallidir che 'l dolce riso
D'un amorosa nebbia ricoperse.

A 84. sonetto (P. I.) első két sora. — V. ö. ezekkel a dal végét:

S mint a köd az ég tisztáját,
Úgy borítottya szép orcáját
Egy lankadó halványság —
Mi ez, ha nem kívánság?

A 193. dal jeligióje:

Ma in quel ch' io scerna,
A' suoi begli occhi il mal nostro non piace.

A 99. sonetto (P. I.) 3-ik sorának fele s 4. sora.

Akárhogy van, de kinaim
Nincsenek már kedvére,

A 194. dal jeligióje:

Nè pero trovo ancor guerra finita,
Nè tranquillo ogni stato del cor mio;
Chè più m' arde il desio,
Quanto più la speranza m'assicura.

A VI. ballata (P. I.) négy utolsó sora. Petrarca úgy veszi észre, mintha Ámor pártját fogná, mintha Laurája irgalmasabb volna iránta. De még nem mer bízni, szívében még nincs béke. Kisfaludy már biztosabban hiszi, hogy Amor szökött a kedves szívébe, csakhogy nem tudja, hogy kit szeret ez, s ezért nincs még békesség szívében.

A ~~169~~ dal jeligióje:

¹⁹⁶
Per tutto ciò la mente non s'acqueta
Rompendo 'l duol, che 'n lei s'accoglie, e stagna:
Ch' à gran speranza uom misero non crede.

A 99. sonetto (P. I.) befejezése. Vessük össze ezzel a dal kezdetét:

Mind ez vissza nem adhattya
Még nyugalját lelkemnek;
Mind ez meg nem gyógyithattya
Nyavalyáját szívemnek.

A 197. dal jeligióje:

Per questi estremi duo contrarj, e misti
Or con voglie gelate, or con accese
Stassi così fra misera e felice.

A 121. sonetto (P. I.) 9., 10. s 11. sorai. Petrarca antithesiseinek megfelelnek Kisfaludynál a «rettegő remények s remélő félelmek».

A 198. dal jeligéje:

Parrà forse ad alcun, che 'n lodar quella
Ch' i adoro in terra, errante sia 'l mio stile,
Facendo lei sovr' ogni altra gentile,
Santa, saggia, leggiadra, onesta, e bella.

A 189. sonetto (P. I.) első négy sora. Kisfaludy is, mint Petrarca azon kezdi, hogy sokat mondott ugyan «kedves ellensége» szépségéről, de még sem mondott eleget. Mert «szót, színt» nem lehelgett.

A XXI. ének jeligéje:

Chiare, fresche, o dolci acque,
Ove le belle membra
Pose colci, che sola a me par donna:
Gentil ramo, ove piacque
(Con sospir mi rimembra)
A lei di fare al bel fianco colonna; —
Date udienza insieme
Alle dolenti mie parole estreme.

A XI. canzone (P. I.) első szakaszából. — Petrarca a canzone e szakaszában megszólítja a patakot, melyben Laura fürdött, az ágat, melyhez támaszkodott, s a levegőt, melyen át Laura szemeit megpillantá. Az énekben is hasonló fordulatokat találunk.

ANGYAL DÁVID.

PETŐFI «ÖRÜLT»-JÉNEK VERSALAKJA.

Sok vita tárgya volt az a kérdés: egyáltalán verses alakban van-e írva Petőfi *Örültje*, s ha igen, minő versforma lehet az? A Fischer-féle Petőfi-életrajznak erre vonatkozó véleménye csak tavaly is éles hangú vitát idézett elő, mely Kulcsár Endre és Jékey Aladár közt a Fővárosi Lapokban (1890: 61., 66., 72. és 77. sz.) folyt le.

Azt hiszszük, e kérdés a szakszerű rhythmikai elemzés előtt mai nap már nem maradhat kérdés. Megoldása a következő.

«Az örült» áll 90 sorból. Ebből egyelőre kirekesztendő